

RAQAMLI PLATFORMALARNI YARATISHDA JAHON TAJRIBASINI O'RGANISH

Mustafaqulov O'ktam Ungboyeovich

tayanch doktorant (PhD)

*Kadrlar malakasini oshirish va
statistic tadqiqotlar instituti*

E-mail: www.uktambek.uz@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2302-211X

Annotatsiya

Bugungi kunning global jarayonida biznes shart-sharoitlari tez o'zgarib bormoqda. Ushbu o'zgarishlar barcha mavjud biznes modellariga va asosiy bozor ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlar jarayoniga ta'sir qilmoqda. Shaxslararo va ishbilarmonlik aloqalarining texnologik imkoniyatlari, xizmat ko'rsatish darajasi va tezligiga qo'yilgan talablarning ortib borishi biznesni tubdan o'zgartirish zarurligini ko'rsatmoqda.

Shu sababli raqamli platformalarni ishlatish jarayonida jahon tajribasidan foydalanish muhim ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiyotni raqamlashtirish yo'nalishlarining asosiylaridan biriga aylanmoqda.

Bu yo'nalish xo'jalik subyektlari o'rtasida samarali aloqalarni yaratish, hududiy va til bilan bog'liq to'siqlarni bartaraf etish, biznes jarayonlari samaradorligi va raqobat bardoshligini oshirish imkonini beradi. Raqamli platformalar o'z o'rnida milliy bozorning ham kengayishiga sharoit yaratib beradi. Raqamli platformalarning ushbu masalalari maqolada aks ettirilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqamlashtirish, raqamli platforma, raqamli xizmatlar, korxonalar, innovatsiya, onlayn platforma, elektron tijorat.

ИЗУЧЕНИЕ МИРОВОГО ОПЫТА СОЗДАНИЯ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ

Мустафакулов Уктам Унгбаевич

базовый докторант (Ph.D)

*Институт повышения квалификации
и статистических исследований*

E-mail: www.uktambek.uz@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2302-211X

Аннотация

Условия ведения бизнеса в современном мире быстро меняются. Эти изменения затрагивают все существующие бизнес-модели и процесс взаимоотношений между основными участниками рынка.

Существующие технологические возможности межличностного и делового общения, повышенные требования к уровню обслуживания и

скорости предоставления востребованных услуг свидетельствуют о необходимости коренного изменения подходов к организации бизнеса.

Поэтому обращение к мировому опыту в использовании цифровых платформ является важным и одним из основных направлений цифровизации экономики.

Это направление способствует созданию эффективных коммуникаций между субъектами, устранению территориальных и языковых барьеров, повышению эффективности и конкурентоспособности бизнес-процессов. Цифровые платформы будут способствовать расширению национального рынка. Эти вопросы, связанные с цифровыми платформами, получили отражение в данной статье.

Ключевые слова: цифровая экономика, оцифровка, цифровая платформа, цифровые услуги, предприятия, инновации, онлайн-платформы, электронная коммерция.

STUDYING THE WORLD EXPERIENCE OF CREATING DIGITAL PLATFORMS

Mustafakulov Uktam Ungbayevich

*Basic doctoral student (Ph.D) of the Institute for
Advancement qualification and statistical research*

E-mail: www.uktambek.uz@mail.ru

ORCID: 0000-0002-2302-211X

Abstract

Business conditions in the modern world are changing rapidly. These changes affect all existing business models and the process of mutual relations between the main market participants.

The existing technological capabilities of interpersonal and business communication, increased requirements for the level of service and the speed of providing in-demand services indicate the need for a radical change in approaches to business organization.

Therefore, the use of world experience in the use of digital platforms is an important and one of the main directions of digitalization of the economy.

This direction involves the creation of effective communications between subjects, the elimination of temporary, territorial and language barriers, increasing the efficiency and competitiveness of business processes. Such digital platforms will contribute to the expansion of our national market. These issues of digital platforms are reflected in this article.

Keywords: digital economy, digitization, digital platform, digital services, enterprises, innovations, online platforms, E-commerce.

Kirish

XXI asr boshlaridan dunyo biznes sharoitlari tez o'zgarib bormoqda va bu jarayon o'z-o'zidan raqamli o'zgarishlarni talab qiladi.

Ushbu o'zgarishlar barcha biznes modellariga va asosiy bozor ishtirokchilari o'rtasidagi munosabatlar o'zgarishiga ta'sir qiladi. Shahslararo va ishbilarmonlik aloqalarning texnologik imkoniyatlari, hizmat ko'rsatish darajasiga va uning tezligiga talablarning ortib borishi biznesni tashkillashtirish yondashuvlarini tubdan o'zgartirish zarurligini ko'rsatmoqda.

Raqamli texnologiyalar jismoniy shahslar, tadbirkorlik subyektlari va jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va madaniy hayotining muhim qismiga aylanmoqda.

Ular yangi ishlab chiqarishni tashkil etish, axborot-kommunikatsion texnologiyalari asosida shaxslararo hamkorlik darajasini yaxshilash, innovatsion biznes modellarini shakllantirish, milliy bozor raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalar yigirmanchi asrning o'rtalarida paydo bo'lishini qayd etish o'rinlidir. Vaqt o'tib birinchi kompyuterlarda dasturiy hisob-kitoblar qo'llanila boshlandi. Keyinchalik kompyuter dasturini yaratish texnologiyalari keng tarqaldi. Raqamli texnologiyalar rivojlanishining birinchi bosqichida ma'lumotlar uzluqli axborot yig'indisidan iborat bo'lib, ma'lumotlarga ishlov berishda 0 (nol) va 1 (bir) raqamlari signal ifodasida almashib kelgan. Analog texnologiyalar ham keng qo'llanilib kelinmoqda. Ular orqali turli amplitudali elektr ritmlarining uzluksiz oqimi orqali katta hajmdagi ma'lumotlarni uzatish mumkin.

Analog texnologiyalardan farqli o'laroq, raqamli texnologiyalarda ma'lumot raqamlar tizimida uzatiladi, boshqacha aytganda, uzatiladigan ma'lumot raqamlashtiriladi.

Raqamli platforma raqamlashtirish jarayonining eng muhim elementlaridan biri bo'lib, texnologik va kommunikatsiya elementlarini o'z ichiga olgan istiqbolli biznes modeli sifatida qaraladi.

Adabiyotlar sharhi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi PF-6079-son "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'grisida"gi Farmoniga muvofiq, bir qator vazifalar belgilab berilgan.

Ushbu vazifalarni hal qilish amallari raqamli platformalardan faol foydalanishni o'z ichiga oladi. Chunki raqamli platformalar "... zamonaviy iqtisodiyot rivojlanishining asosiga aylanmoqda" [1].

Raqamli platformalar biznes yuritishning an'anaviy usullarini, jumladan, bozordagi muvozanat kuchlarini o'zgartirmoqda. "Raqamli platformalar egalari narxlarni nazorat qilish orqali o'z ta'sirini kuchaytirib, an'anaviy biznes egalari qarshi kurashadi"[3].

Nik Srnichek platformalarni ikki yoki undan ortiq guruhlariga o‘zaro ta‘sir o‘tkazish imkonini beruvchi raqamli infratuzilmalar sifatida belgilaydi. Natijada, platformalar turli foydalanuvchilarni bog‘laydigan vositachilar sifatida namoyon bo‘lganini ko‘ramiz. Bu foydalanuvchilar qatoriga xaridorlar, reklama beruvchilar, tovar va xizmatlarni yetkazib beruvchilar, ishlab chiqaruvchilar kiritish mumkin [14]. "Platforma" atamasi turli sohalarda – qurilish sanoatida, logistikada, moliya tizimida va boshqalarda qo‘llaniladi. "Platforma" atamasining barcha ma‘nolari "kuchli poydevor" so‘zi bilan ta‘riflana bo‘ladi [5]. Adabiyotlarda "raqamli platforma" atamasi ma‘lum qoidalarga muvofiq ikki yoki undan ortiq foydalanuvchilar guruhining o‘zaro ta‘sirini ta‘minlaydigan virtual platforma sifatida ta‘riflanadi [13].

Tadqiqot metodologiyasi

Ishda ilmiy abstraksiya, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya, mantiqiy va empirik usullardan foydalanildi.

Tahlil va natijalar

Maqolada raqamli platformalar tadqiq etishning xorijiy tajribalari platforma yechimlaridan faol foydalanadigan korxonalar, bozor kapitallashuvi bo‘yicha dunyodagi eng yirik kompaniyalar misolida ko‘rib chiqilgan.

Mutaxassislarning takidlashicha, global platformali o‘nta eng yirik kompaniyalarining umumiy bozor kapitallashuvi 4,8 trillion dollardan ortiq(1-diagramma).

Rossiya Federatsiyasi misolida ko‘rsak, raqamli platformalar, asosan, Internet foydalanuvchilarining ko‘pligi tufayli keng tarqaldi.

«Ijtimoiy fikr» jamg‘armasi ma‘lumotiga ko‘ra, Rossiyaning bir oylik internet auditoriyasi 84 million kishidan iborat bo‘lib, aholining 72 foizini tashkil qiladi. Shuningdek, haftalik internet auditoriyasi 82 million (72 foiz), kunlik internet auditoriyasi 75 milliondan (64 foiz) iborat bo‘lgan [9].

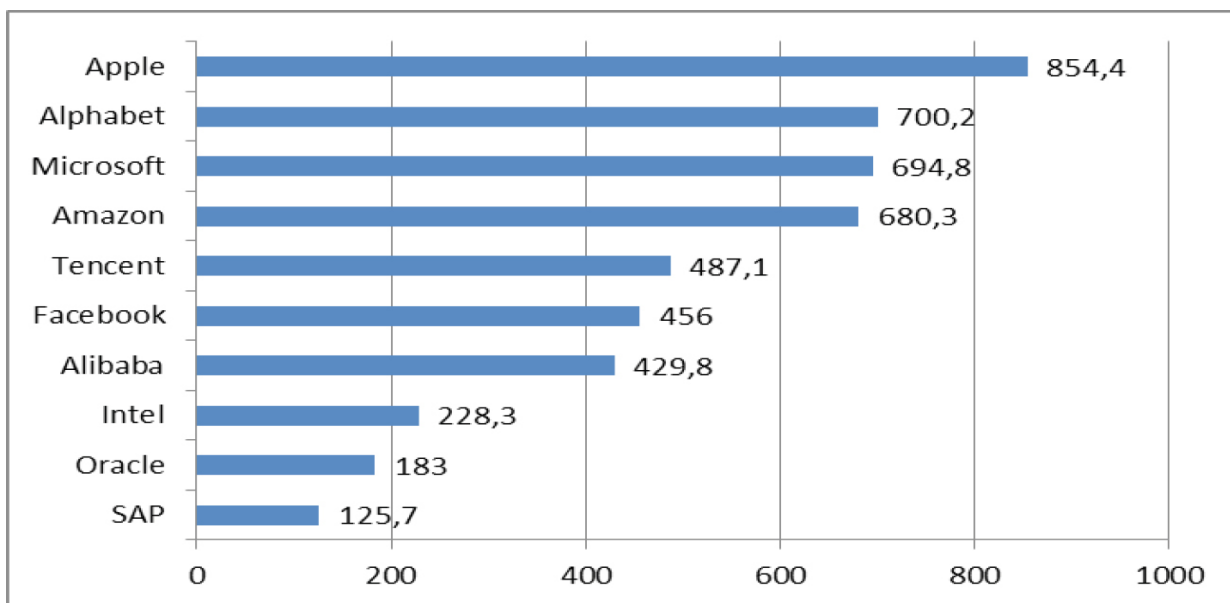
Shu bilan birga tovarlarni xarid qilish uchun internetdan foydalanayotgan aholi ulushi 2017 yildagi 15,3 foizdan 2021 yilda 29,1 foizga oshgani qayd etilgan.

Davlat va kommunal xizmatlarni olish uchun internetdan foydalanadigan aholi ulushi 2017 yildagi 10,7 foizdan 2021 yilda 42,3 foizgacha o‘sdı [4].

Bugungi kunda raqamli platformalar bozorida bir qator transmiliy kompaniyalar mavjud bo‘lib, ular o‘rtasida qizg‘in raqobat muhiti mavjud.

1-diagramma.

Dunyodagi eng yirik raqamli platformali kompaniyalarning bozor kapitallashuvi (2022 yil aprel holati, mlrd dollar) [9]

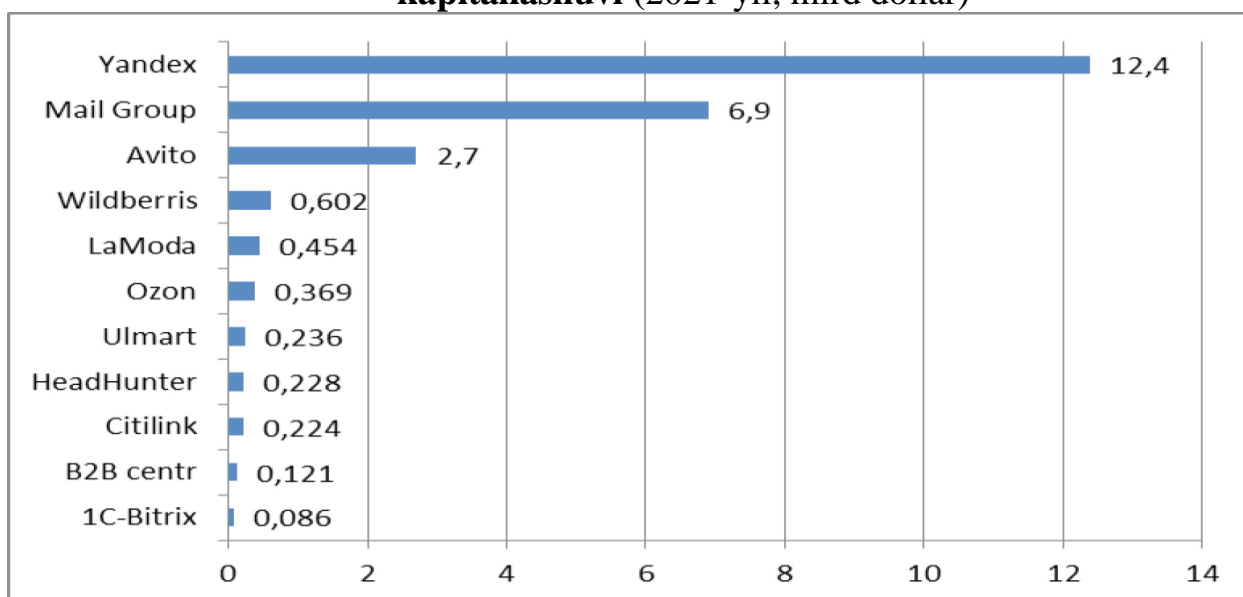

Milliy raqamli platformalar asosan tovarlar savdosi (Ozon, Lamoda), transport xizmatlari (Yandex.Taxi), sayohat xizmatlari (tatu.ru), moliyaviy xizmatlar (bank.ru), reklama xizmatlari (Yandex. Direct, Vkontakte Adversting, My target), veb-qidiruv (Yandex, Mail.ru) va boshqa turdagi faoliyat bilan shug’ulanadi.

Quyidagi 2-diagrammada Rossiya raqamli platformali kompaniyalarining bozor kapitallashuvi ko‘rsatilgan [8].

2-diagramma.

Rossiyadagi eng yirik raqamli platformali kompaniyalarning bozor kapitallashuvi (2021-yil, mlrd dollar)

Ko‘rinib turibdiki, mazkur raqamli platformalarning kapitallashuvi global

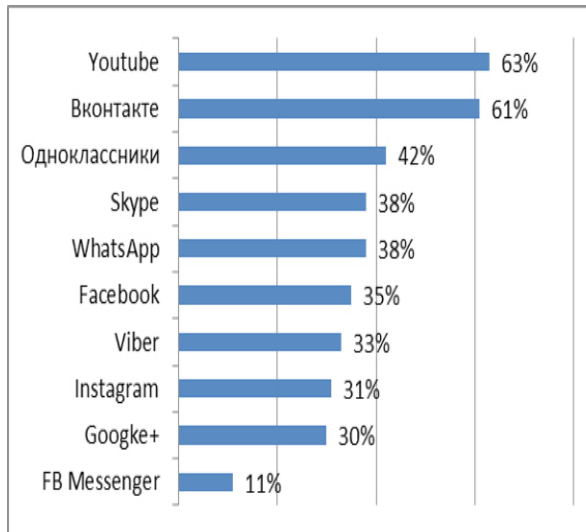
raqamli platformalar, shuningek mahalliy tovar xoldinglari va banklar ko’rsatkichlaridan sezilarli past.

Misol tariqasida ijtimoiy tarmoqlar tezkor xabarchilar va qidiruv tizimlarining xorijiy va rus platformalari xususiyatlari 3-diagrammada ko’rsatilgan.

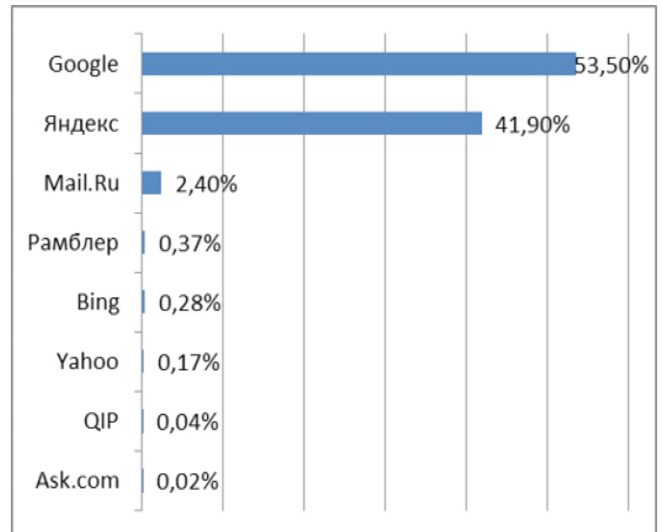
3-diagramma.

Rossiya raqamli platformali bozorlarining xususiyatlari [3]

Ijtimoiy tarmoqlar va messenjerlar

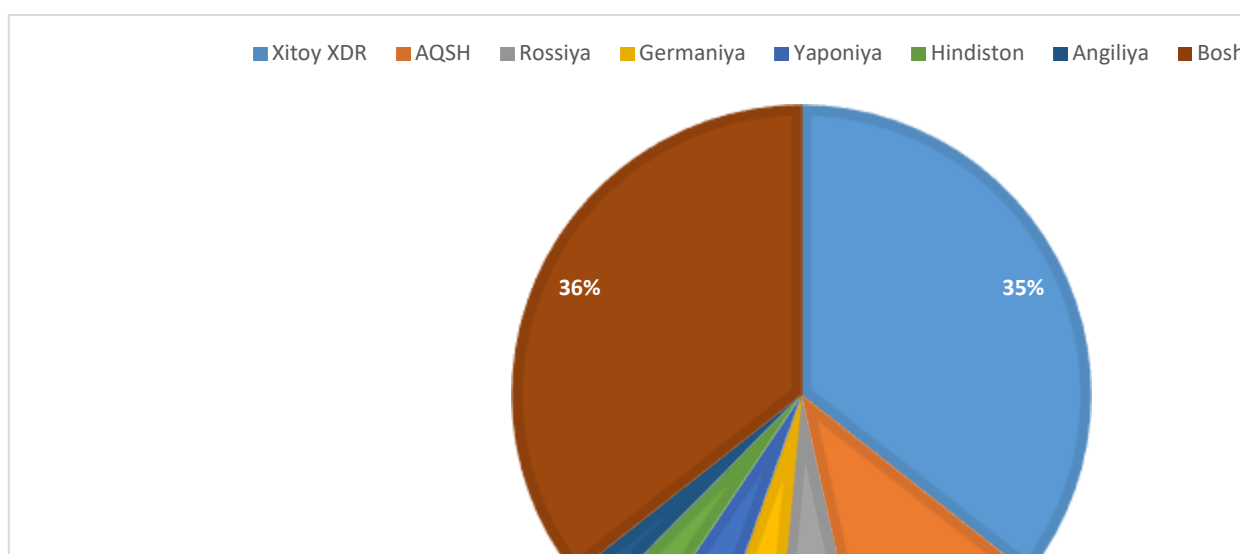
Qidiruv tizimlari

Jahon bo‘yicha raqamli platformali kompaniyalarning hududiy taqsimoti 4-diagrammada ko’rsatilgan.

4-diagramma.

Dunyo davlatlari bo‘yicha raqamli platformali kompaniyalarning taqsimlanishi, % [11]

Raqamli platformali kompaniyalarning ayrimlari Shimoliy Amerika va Osiyoda joylashgan bo‘lsa, Yevropa kompaniyalarining ulushi juda past.

O‘zbekiston Respublikasida ham xorijiy davlatlar tajribalaridan foydalanish yo‘llarini ishlab chiqish zarur va shu asosida milliy raqamli platformalarni yaratib, iqtisodiyotning zarur tarmoqlariga qo‘llash lozim.

Raqamli platformalarni rivojlantirish O‘zbekiston iqtisodiyotini raqamlashtirishning ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylanishi kerak.

Mahalliy platforma yechimlarini ishlab chiqishda bir qator tendensiyalar mavjud:

yirik va barqaror iste‘molchiga ega katta hajmli raqamli platformalar tomonidan onlayn xizmatlar ko‘lamini kengaytirish zarur. Shu bilan birga, hozirgi paytda yetakchi mavqiyga ega rivojlanayotgan yangi xizmat bozorlarini egallash imkoniyati yuqori;

sanoat va qishloq xo‘jaligi kabi iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari, shuningdek ijtimoiy soha, qurilish, davlat boshqaruvi va davlat xizmatlarini ko‘rsatish uchun O‘zbekistonda ham raqamli platformalar tizimini takomillashtirish;

platformalarni rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha resurslarni jalb etish va ulardan foydalanish, muayyan maqsadli yo‘nalishlarni amalga oshirish uchun raqamli platformalardan to‘laqonli va samarali foydalanish;

kichik va o‘rta korxonalar faoliyatiga raqamli platformalarni joriy etish, biznes jarayonlarini qo‘llab-quvvatlovchi platformaga statistik tahlil, buxgalteriya hisobi, kadrlar, soliq hisobini o‘tkazish imkoniyati bilan korxonalar biznesini rivojlantirish va axborotga kirish uchun resurslarni ta‘minlaydi.

Xulosa

O‘rganish natijalari asosida shuni takidlash kerakki, davlat tomonidan raqamli platformalarni joriy etish ishlarini qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari maqsadga muvofiq bo‘lib, mahalliy mahsulotlarni ishlab chiqarishda raqamli platformalarni qo‘llanilishi milliy iqtisodiyot samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Asosiy yo‘nalishlar orasida quyidagilarni ajratish mumkin:

raqamli iqtisodiyotda platformalarning xususiyati va dolzardbligini aniqlash maqsadida raqamli platformalarning rivojlanishini monitoring qilish;

jahon tajribasidan foydalangan holda raqamli platformalarni yaratishni rag‘batlantirish va ishtirokchilar uchun yagona ish qoidalarini shakllantirish;

oliy ta‘lim muassalarida shu soha bo‘yicha mutaxassislarni tayyorlashni tashkil etish;

iste‘molchilarning raqamli platformaga ishonchini oshirish;

Raqamli platformalar yangi biznes modellarini yaratish imkonini beradi, unda ko‘plab amalga oshirilmagan salohiyat mavjud. Raqamli platformalardan

foydalanish inson va boshqa resurslartm faollashtirish jarayonida amalga oshiriladigan faoliyat turidir. Bunday platformalar yangi turdagi o'zaro aloqalar, bozorlar va tarmoqlar paydo bo'lishi uchun sharoit va imkoniyat yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi “Raqamli O'zbekiston-2030 strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6079-son farmoni. – <https://lex.uz/docs/5030957>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 13 dekabrda “O'zbekiston Respublikasi davlat boshqaruvida raqamli iqtisodiyot, elektron hukumat hamda axborot tizimlarini joriy etish bo'yicha qo'shimcha chora tadbirlar to'g'risida”gi PF-5598-son farmoni. – <https://lex.uz/docs/4103415>

3. Агеев А.И. Управление цифровым будущим // Мир новой экономики. 2018. № 3. С. 6–23.

4. Агеев А.И., Аверьянов М. Цифровое общество: архитектура, принципы, видение // Мир новой экономики. 2017. С. 114–125.

5. Афинская З. Н., Алтухов А. В. Эвристический потенциал «кочевых» понятий: платформа // Коммуникативные исследования. 2020. Т. 7, № 1. С. 31-44.

6. Гелисханов И.З., Юдина Т.Н., Бабкин А.В. Цифровые платформы в экономике: сущность, модели, тенденции развития // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. Том 11. № 6. 2018. С. 22–36.

7. Европейская комиссия. Цифровая экономика. URL: <https://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/>

8. Евтушенко С.Н., Аверьянов М.А., Кочетова Е.Ю. Цифровая экономика. Трансформация промышленности // Экономическая стратегия. 2016. № 8. С. 52–54.

9. Ефферин Я.Ю., Россотто К.М., Хохлов Ю.Е. Цифровые платформы в России: конкуренция между национальными и зарубежными многосторонними платформами стимулирует экономический рост и инновации // Информационное общество. 2019. №1-2. С. 16–34.

10. Месропян В. Цифровые платформы – новая рыночная сила. URL: <https://www.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=46781&p=attachment/>

11. Pakhomova Yu.V., Narolina T.S., Voeva A.A. Enterprise development management based on digital economy methods. В сборнике: Advances in Economics, Business and Management Research Proceedings of the International Scientific and Practical Conference on Digital Economy (ISCDE 2019). electronic edition. 2019. С. 227–23.

12. Рязанова А. А. Цифровые платформы: интегративный потенциал, основные понятия и свойства // Вестник современных цифровых технологий. 2020. № 4. С. 26-36.

13. Шевчук А. В. От фабрики к платформе: автономия и контроль в цифровой экономике // Социология власти. 2020. Т. 32, № 1. С. 30-49.

14. Ник Срничек. Платформа капитализма. – М.: Высшая школа экономики, 2019. – 128 с.